

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Чеченской Республики

Департамент образования Мэрии г. Грозного

МБОУ «СОШ № 39 им. Айдамирова Р.А.» г. Грозного

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО учителей
чеченского языка и литературы

_____ М.Д. Тагирова

Протокол №1 от 25.08.2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по НМР

_____ Э.А. Эльмурзаева

27.08. 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор МБОУ «СОШ №39 им.
Айдамирова Р.А.»

_____ Е.М. Джабаева

Приказ №254 от 30.08.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 1745845)

учебного предмета «Родная литература (чеченская)»

для обучающихся 10-11 классов

г.Грозный 2023

КХЕТОРАН КЕХАТ

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахъано хъелаш кхуллу цуьнан Iалашбаран а, кхиоран эшар. 10-11 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похIмаш кхио а, коьрта гIиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гIиллакхе-этикин а кхиаран тIегIа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьIна а девзаш, литература Iаморо шеграхь къонахчун амал кхийайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахарчу гIуллакхдаран план а.

«НЕНАН МЕТТАН (НОХЧИЙН) ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггар эвсаре гIирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хъелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Iаморо дIалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Iаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гIиллакхе амал, кхоллараллин похIма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гIо до къоначу тIаьхьене къоман исторически зераш дIакховдорехь а. Билгал йолу Iалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тIекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догIуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурин компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тIекхиарехь а, шеца иза Iалашйарехь а шатайпана эстетикин гIирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Iамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дIахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Iаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин шатайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гIуллакхдар а долу, йозанан къамелан гIуллакхдар ду; нохчийн литература тIехьажийна йу Iилманан агIонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас шатайпанчу маттахь дуьйций хайитарх кхетам кхолла а, ткьа литературин мотт йукъарчу меттан шолгIа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хIуманан кеп хIотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тIаьхьенера тIаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурин оздангаллин а, эстетикин а ламасташ дIакховдор.

НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо кхочушйан йеза роІера Іалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агІонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхъежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схайогІу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Іаморан кха тІе ваккхар, къоман культурин тІаьхьалонна йукъавалор.

- къоначу тІаьхьенехь дІайахначуй, карарчуй, йогІур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жобпалле хилар кхоллар;

- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шагахь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхайяр.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тІехъажийна роІера хьесапаш кхочушдан:

- тІаьхьенера тІаьхьене историко-культурни, оьздангаллин, гІиллакхийн мехаллаш дІакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьІнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синьоьздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маьІна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;

- Іер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хІоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дІалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хІоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан йуккъера йукъара дешаран программы буха тІехь, иза лерина йу дешаран 134 сахътана (10 кл. – 68 с., 11 кл. – 66 с.).

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, церап авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «XX-чу бешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература», «XX-чу бешеран шолгӀачу эхан нохчийн литература», «XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

10 КЛАСС

XX-чу бешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература

Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагӀалла» роман.

Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Тулгаша а дуйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош).

Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд».

Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский».

Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха».

XX-чу бешеран шолгӀачу эхан нохчийн литература

Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...».

Яралиев Ю.С-I. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогӀал цкъа...».

Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш».

Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха».

Эльсанов И.И. Повесть «ЦегӀачу декхнийн боьлак».

Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана».

XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература

Яшуркаев С.С-I. Стихотворенеш «Самах ду, генах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш».

Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогӀура воккха стаг», «Кхийра кхаба».

Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь».

11 КЛАСС

Довзийтар

XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XX-чу бешеран шолгӀачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XXI-чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар.

Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ).

Сюжетах а, композициях а кхетамбалар. Драматурги.

XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература

Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош.

Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буйсанаш» роман.

Ахматова Раисин «Хуур дац, кхолламо хӀун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецакийн новкъа» – автобиографически поэма.

Сулейманов Ахмадан «Берд», «Дог дохден цӀе» стихотворени. «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш.

XX-чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература

Арсанукаев Шайхин «Весет», «Нагахь хьан гӀо оьшуш» стихотворенеш. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. «Нийсонна гимн» стихотворени.

РашидовШаидан «Баланах дуьзна дог» стихотворени. «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тӀехь йазийна поэма.

Гацаев СаьИдан «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси стихотворенеш. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш. «Хийла нохчийн кӀант», «БӀаьсте хир йу- бӀаьсте, бӀаьсте!..» стихотворенеш.

Ахмадов Мусан «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатийн барз ма бохабелахь» повесть.

Дикаев Мохьмадан «Нохчийн хӀусам», «Стегаг цӀе», «Суна лаьа» стихотворенеш

Бексултанов Мусан «Ӏаьржа бӀаьрг», «Хьалхара парта», «Корталин Хантоти» дийцарш.

Шайхиев Ӏалвадин «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть.

Алиев Гапуран «Кьонахийн зама», «ХӀун лозу хьан, Нохчийчов?» стихотворенеш. «Кьонахе», «ДоӀа» стихотворенеш.

XXI-чу бешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература

Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне».

Кхечу къаьмнийн литература

Александр Казбегин «Элиса» повесть

Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ», «ТӀуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворенеш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

Йуккьерчу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Іамор хьажийна ду дешархой роІера личностни а, метапредметни а, предметни жамІашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамІаш йуккьера йукъара дешаран тІегІанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дІабахьарца. Болх дІабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догІуш ма-хиллара. И мехаллаш йукъараллин бакъонаша къобалйина тІе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамІаш йуккьера йукъара дешаран тІегІанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллех пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дІахІитта, шайн гІуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тІехь кхетош-кхиоран гІуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукъахь кху декъахь а:

Гражданалла кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш а, цуьнан бакъонаш а кхочушйан кийча хилар, бакъонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакъонаш ларар;

добзалан, йукъарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукъараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар;

цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тІецаалацар;

адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дІалоцучу меттигах кхеташ хилар;

гражданинан коьртачу бакъонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале норманаш а, личностни йукъаметтигаллин бакъонаш а йовзар;

коррупцина дуьхьало йан кийча хилар;

тайп-тайпана гІуллакхдар нахаца цхьаьна дан хууш хилар, дешархой шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гІуллакхаллехь (волонтералла, нахана гІо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

Патриотийн кхетош-кхиоран:

дуккха а къаьмнаш долчу йукъараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Іамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хІума хеташ хилар: Іилманан, искусствон, спортан, технологин, тІеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар;

Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Іаламан тІаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар.

Синьобздангаллин кхетош-кхиоран:

синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маьрша, жоьпалле хилар;

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тІеІаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьІне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

Физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:

дахаран мехаллех кхетар, шен могашалла ларйар, могашалла ларйеш дахар нисдар

(пайде хІума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар);

вуон хІуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегІан а, синан а могошалла талхош йолу хІуманаш целелор;

кхерамазаллин бакъонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахъ а кхерамазаллин бакъонаш ларйар, стресс хила тарлун хъелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Іаламан а хъелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехъ шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дІа а шен Іалашонашка дІаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегяхъ сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гІалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гІалаташ тІелаца хаар, уьш нисдан хьажар.

Къинхъегаме кхетош-кхиоран:

хьалхахІиттийна декъарш кхочушдан Іалашонца жигара дакъалацар (добзалехъ, гІалин, кІюштан йукъардешаран дешаран организацехъ), йукъараллин а, технологически а гІуллакх а, болх а дІаболо, дІахІотто хаар, тайп-тайпана гІуллакхаллин план хІотто а, иза кхочушйан а Іамар, тайп-тайпана къинхъегаман корматаллаш Іамор, корматаллин йукъараллехъ дІатарвала, ваза.

Экологин кхетош-кхиоран:

йукъараллин а, Іаламан а, Іилманийн а хааршна тІе а тевжаш, гонахъарчу Іаламан хьокъехъ хьалхахІуьтту хъесапаш кхочушдан, гонахъарчу Іаламан пайдехъ хин долу гІуллакхаш дІадахъа план хІоттор, экологин культурин тІегІа лакхадаккхар, экологин кІорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахъара Іалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Іаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехъ зІе латтош волу гражданинан маьІна довзар, экологин хъежамашна лерина гІуллакхаллехъ жигара дакъалацар.

Іилманан мехаллех кхетам:

вайзаманан Іилманан системехъ адам а, Іалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хъежамашна тІе а тевжаш, адаман Іаламца а, йукъараллица а йолу зІенаш а, дуьне довзаран гІирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Іамар, талламийн зерийн ойлайар, талламаш ша а, коллективана а йукъахъ дІабахъар.

Йукъараллин а, Іаламан а хийцалучу хъелашна дешархо марзварехъ кхачойеш йолу личностни жамІаш:

добшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хъаьжжана, йукъараллехъ леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахъ, йукъараллашкахъ а, цу хьокъехъ добзалехъ нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцчу хъелашкахъ, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца добшучаьргахъ зІе латторан хъуьнар хилар;

билгалдоцчу хъелашкахъ, шен компетенцин тІегІа лакхадаккхаран хъуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдархъама практически гІуллакхехула а, цуьнца цхъаьна кхечу адамашка а хьобжуш Іамар, церан керлачу хааршна тІекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхъаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тІегІа довзар, шен кхиаран план хІотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чІагІделлачу кхиаран концепцин декъехъ болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Іаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Іаламан бечу тІеІаткъамна чот а йеш, Іалашонашна тІекхочуш а,

декхарш кхочушдеш а, шен г'уллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Iамор, хуьлчу хийцабийн а, церан тIаьхьенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна г'уллакхашна, хьелашка хьаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу г'уллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМИАШ

Дешаран универсальни довзаран дараи карадерзор:

Коьрта маьIнийн дараи:

объектийн (хилабийн) билгалйолу билгалонаш Iорайахар а, кьастор а;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамI даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хIиттийнчу декхаршка хьаьжжана, кьастайечу факташкахь хила догIурш а, бIостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догIурш а, бIостанехь дерг а Iорадаккхаран критереш йало;

хьалхахIоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефецитаи кьастор;

хиламаш а, процессаш а Iаморехь бахьанин-талламан уьйраи кьастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамI дар, аналогича догIуш ойланехь сецначун жамI дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некь лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гIолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараи:

довзаран талламан гIирс санна хаттарех пайдаэцар;

догIуш доллу хаттарш хIиттор, шен лаамехь лосьхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хIоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дIайахьар, талламан объектан башхаллаи билгалйахар, объектийн йукьара бахьанин-талламан уьйраи кьастор

Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакьхиларх пайдэцаран мах хадор;

дIабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамIийн ша формулировка йар, хиллачу жамIийн бакьхиларан мах хадоран гIирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг кьасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хIиттийна дешаран декхарш а, тIейихкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некьех, гIирсех пайдаэца, харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацин тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогIу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакьйеш йа харцийеш), шен лаамехь информаци дIагайта йогIуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша кьастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаи хилар кьасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараи карадерзор:

Кьамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Iалашоне а, кьамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а

дІагайта, кѣамел даран невербале гІирсаш бовза, социале билгалонийн маѣІнех кхетар, Іотбаккхаме хѣлаш кхуллу таронаш йовза, Іотбаккхамаш кІадбан, бартбан, кхечеран Іалашонех кхеташ хила, шеца кѣамел дечуѣнца ларам хила, ѡвзачу кепехѣ шена нийса цахетачун формулировка йар, кѣамел дечу йукѣана догІуш долу хаттарш хІиттор, шен лаамехѣ кѣамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хѣаѣжжана, кѣамелана презентаци йан, цуѣнга хѣаѣжжана, барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хІоттор.

Шен лаамехѣ гІуллакх дІадахѣар: билгал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукѣахѣ беш а, гІолехѣ долчух кхета а, пайдаѣца а, хѣалха хІоттийна Іалашо кхочушйарехѣ тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхѣаѣна дечу гІуллакхан Іалашо тІеѣца, и кхочушйан дараш тобанца билгалдаха, шайна йукѣахѣ болх дІасабекѣа, бартбан, процесс а, жамІаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукѣара маѣІна даккха, куѣйгалла дан кийча хила, тІедахкарш кхочушдан, муѣтІахѣ хила, цхѣаѣна бечу белхан дІахІоттаран план хІотто, цу балха йукѣахѣ хІораннан меттиг кѣасто, белхан Іалашонаш вовшашна йукѣахѣ, хІораннан тароне хѣаѣжжана, дІасайекѣа, тобанан декѣашхошца белхан Іалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакѣа кхочушдан, ша биначу белхан мехалла кѣасто, белхан йуѣхѣца кхочушхилла долу жамІ дуста, белхан жѡпалле дакѣа схѣаѣца, тобанна хѣалха жѡп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараш карадерзор:

Ша шен кѣепе хІоттор: дахаран а, дешаран а хѣлашкахѣ нислун проблемаш кѣасто, сацам тІелоцуш тайп-тайпана некѣаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехѣ алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некѣ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, Іамочу ѡъектех хийначу керлачу хаарийн хѣесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жѡпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некѣаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хѡлана богІуш боллу мах хадо, хѣал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хѣлашка хѣаѣжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамІийн бахѣанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хѡлехѣ пайде дерг кѣасто, керлачу хѣлашка хѣаѣжжана, гІуллакхаллин йукѣа коррективаш йало, гІалаташ кѣасто, Іалашонан а, хѡлан а жамІца богІу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш кѣасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахѣанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хІотто, кхечун бахѣанех, Іалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некѣан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуѣнан хетачун ойла йан, гІалат вала / йала шен бакѣо хила, изза бакѣо кхечун йуйла хаа, ша долу хІума тергонехѣ латто йиш йѡций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу белхан программа карайерзоран предметан жамІаша гайта деза:

1) кхин дІа шен кхиарехѣ ненан меттан литература йешаран а, Іаморан а ладамаллех кхетар; хІокху дуѣнен чохѣ ша вовзаран а, дуѣнедовзаран а гІирс санна систематически йешар ѡшуш хиларан хѣашташ кхоллар, адаман а, йукѣараллин а йукѣаметтиг тайар, массо а агІор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкѣан кѣоман-культури кѡрта мехаллех цхѣа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некѣ хиларх кхетар;

3) культури самѡидентификаци латтор, шен кѣоман культури тоѣлла говзарш Іаморан буха тІехѣ ненан мотт Іаморан коммуникативни-ѣстетикин таронех кхетар;

4) шена хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахѣ йозанца а, ѡвздангаллех вуѣззина квалифицированни дешархо кхиор,

цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг иййцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамор кхиор;

6) Iилманан а, гIуллакхан а, публицистичин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтинчу дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар.

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оьздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш иййца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладобгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета маххадор, шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг иййцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхета Iамор кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолчу зIенех кхетар, цо шена чукъуйлу оьздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоьздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьаййцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикаца йоьзна сочиненеш, изложенеш йазйар а, кхоллараллин цIера белхаш йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин агIонгахьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан

а, гҮллакхан а, публицистин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш кьасто Јама, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамІ: доьшуш волчо карадерзадо, маьІна а доккхуш, диканиг кьастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех кьасто Јема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокьехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

КЛАССИЙН ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

10 КЛАСС

- Россин кхидолчу кьаьмнийн культу reshца йолчу диалоган контекстехь нохчийн кьоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкьан а, литературин а туьйранийн, кичанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Јаламах а лаьцна чукьуйлу ойланехь нохчийн кьоман куьтурин а, оздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

- нохчийн кьоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн кьоман гІллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан кьамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

- проектни-талламан гҮллакхалла дІадахьа говзалла хила, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостана shца болх бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

- нохчийн кьоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн кьоман гІллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан кьамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила.

11 КЛАСС

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин кьаьмнийн куьлтурийн контекста shкахь нохчийн литературин меттиг кьасто хууш хила.

- кховдайечу плана буха тІехь фольклоран а, литературин а текстан маьІнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-куьтурин коментареш а, шен текста sh а кхолла, проблемин хаттар shна жопаш дала, хьехархочун куьйгалица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзар shна дуьхьалхІитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Јама.

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин кьаьмнийн куьлтурийн контекста shкахь нохчийн литературин меттиг кьасто хууш хила.

- нохчийн халкьан оздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оздангаллин шатайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Јаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн кьоман синкхетаман коьрта куьлтурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар.

- исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тІезцар, шен йешархочун ассоциацийн тІегІа дІахІоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-куьтурин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен текста sh а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхІитто а, ша а шен цІахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Јалашо кьасто а;

- проектни-талламан гҮллакхалла кхочушдан, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостана shца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

10 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цІераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. XX-чу бІешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература					
1.1	Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагІалла» роман. Романехь къинхьегамхойн васташ кхолларан башхаллаш. Арсби а, цуьнан накъостий а: Джо, Таташ, Джабраил. Бено. Цуьнан гІиллакх-оьздангалла кхиаран хьелаш. Романехь зударийн васташ. Романехь къаьмнашна йукъара доттагІаллин тема гайтаран башхаллаш	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.2	Мамакаев М.А. Стихотворенеш «ТІулгаша а дуьйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош). Мамакаев Мохьмадан дахаран, кхоллараллин некъ. Мамакаев Мохьмадан поэзехь Даймехкан тема. Стеган паргІато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш. Мамакаев Мохьмадан лирикехь поэтан, поэзин тема. «Зеламха» роман. Роман исторически бакъдолчийн буха тІехь йазийна хилар. Зеламхех обарг винарг – цу хенахьлера социально-политически дахар. Йаздархочун шен турпахочуьнга болу хьежамаш. Турпалхойн васташ кхолларехь, дахаран исбаьхьаллин сурт хІотторехь йаздархочун корматалла. Нохчийн литературехь Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	9	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

1.3	<p>Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд».</p> <p>Гадаев Мохьмадан кхолларалла. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Iаламах йолу ойланаш. Лирически турпалхочун озьдангалла.</p> <p>Поэтан лирикехь безаман тема.</p> <p>Гадаев Мохьмадан поэзин исбаьхьаллин басарш, шатайпанан аьхналла.</p> <p>Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла</p>	7	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.4	<p>Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский».</p> <p>Гайсултанов Iумаран дахар а, кхолларалла а. Цуьнан повестийн, дийцарийн проблематика. Вайн заманан кегийрхой гIиллакх-озьдангаллица кхиоран проблемаш хIитторан башхаллаш.</p> <p>Исторически повесть «Александр Чеченский». Нохчийн кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш. Инарла-майор Александр Чеченский – 1812 шеран тIеман гоьваьлла турпалхо. Алссам исторически гIуллакхаш чулоцучу повестан хиламашкахула коьрта турпалхочун дахар, цуьнан амал кхиаран хьелаш исбаьхьаллица довзийтаран башхаллаш.</p> <p>Повестан композици, исбаьхьаллин гIирсаш.</p> <p>Нохчийн проза кхиарехь, берашна, кхиазхошна йолу литература кхолларехь Гайсултанов Iумаран произведенийн маьIна</p>	6	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.5	<p>Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха».</p> <p>Эдилов Хас-Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан кхоллараллин шуьйра проблематика. Даймехкан, маршонан теманаш. Къинхьегаман стаг ларар.</p> <p>Лирически турпалхочун адамашка йолу къинхетаме дог-ойла.</p> <p>«Сийлаха» поэми тIехь адаман дахар, ирс йукъараллехь кхоллалучу хьолех дозаделла хилар чIагIдар. ИбрахIиман озьда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо. Эдалхин озьда йоцу ойланаш а, гIуллакхаш а. Сийлахас ца ларбина шен мерза безам, цуьнан доьхна дахар, цунах даьлла зулам.</p> <p>Поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш.</p> <p>Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш</p>	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		32	1	3	
Дакъа 2. XX-чу бIешеран шолгIачу эхан нохчийн литература					

2.1	<p>Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хъахадан кхоьру со ...».</p> <p>Абдулаев Лечин лирика. Поэтан стихийн коьрта проблематика а. филофски чулацам а. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн къоман гиллакх-оьздангалла. Поэтан стихан шатайпаналла.</p> <p>Яралиев Ю.С-И. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогIал цкъа...». Яралиев Юсупан поэзин проблематика, коьрта башхаллаш. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш.</p> <p>Стихотворенеш мукъаме хилар, цуьнан стихаш эшаршка йерзор. Яралиев Юсупан стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	<p>Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин гена ра бердаш». Бексултанов Мусан кхолларалла.</p> <p>Цуьнан прозехь дахар шатайпанчу исбаьхьаллин хотIехь гайтар. Йаздархочо кега-мерса долчу хIумнашкахула, царах чекххьежарца дахаран чолхе, шайн кIорггера маьIна долу гIуллакхаш, хьелаш къастор.</p> <p>Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гиллакх-оьздангалла ларйарца дозаделла хилар произведенешкахь чIагIдар. Турпалхойн амалш гайтаран, цера васташ кхолларан башхаллаш.</p> <p>Йаздархочун кхоллараллин маьIна, исбаьхьаллин башхаллаш. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар</p>	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	<p>Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха». Ахмадов Мусан произведенийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой.</p> <p>Ахмадов Мусан кхоллараллин обзор: бIешерашкара схьадогIу къоман оьздангаллин ламасташ хIинцалерчу заманан лехамашца къовсаме довлар, чолхечу дахаран галморзахаллаш адам эхь-бехках йухадалар, гиллакх лахдалар, халкъан ламасташка лерам бацар къомана бохаме хилар; оьздангаллех ца вухуш, гиллакх лардеш дахаран халонех чекхвалар.</p> <p>Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	<p>Эльсанов И.И. Повесть «ЦегIачу декхнийн боьлак».</p> <p>Эльсанов Исламан произведенешкахь хIинцалерчу дахаран сурташ, адабийн кхолламаш. Турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш.</p> <p>«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бIешарахь шен паргIатонехь латтийн кьийсам. Повесть тIехь Шемалан боламах</p>	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	дозаделла долу исторически хъелаш бакъдолчуьнца нийсадогIуш гайтар. Шемала хъафий а волу Исхъакъ вейтар. Машарехъа болу къоман лаам. БойсагIар а, Телхаг а. «ХIинца бен садаържаш дацара», «ГIовгIа», «Йоккха стаг», «Мехк-Кхел»				
2.5	Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана». Бисултанов Аптин поэзин башхаллаш. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам. Йахъ йолу кIант кхийначу ненан сийдар. Граждански лирикин исбаьхьалла. Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатI	4	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		19	0	2	
Дакъа 3. XXI-ра бIешо долалучу муьран нохчийн литература					
3.1	Яшуркаев С.С-И. Стихотворенеш «Самах ду, гIенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш». Даймахках къастарх болу цкъа а чекхбер боцу сингаттам поэтана тIех Iaьткъина хилар. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар. Нохчичунна Iаламат мехала долу, цо лардан хъакъдолу гIиллакх хьахадар. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цIаверзар. Нохчийн хIусамехъ кхерч бовха латтош йерг, хъаша-да марзонца тIеобцуш йерг нана хилар чIагIдар. Дерриг а доьзалан ирс поэтана ненан вастехъ гар. Поэто шен хъакъболчу сардамца тIеман маххадор	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогIура воккха стаг», «Кхийра кхаба». Говзарехъ жимачу стага воккхачуьнца хIотто деза гIиллакх а, воккхачо жимачуьнца лело деза гIиллакхаш а билгалдовлар. ХIора а воккха стаг жимачун дола дан, хъехар дан, цунна гIиллакхаш хъеха декхарийлахъ хилар. Нохчийн гIиллакх-оьздангаллин культурехъ воккхачун сий-ларам баро йоккха меттиг дIалоцуш хилар. Лирически турпалхочун дахар цIена, даьсса хилар, цо шовданан хица (дикачу гIуллакхашца) шен дахар хъаладуза дезаш хилар. Автора дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар билгалдаккхар. Жималлехъ дикачу дас-нанас хъехаршца, шайн масалшца кхиош долу бер, шовданан хих йуьзна кхаба сання, сирлачу ойланех, къинхетамах дуьзна хилар произведенехъ чIагIдар	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.3	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахъ, Нохчийчоь». Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам.	3	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-

	Шен махкахъ, мухха а хилла а, къомана пайдехъа хилчхъана, тоам беш хилар. Поэто шен байташкахъ Нохчийчоьнан, нохчийн къоман дахар муьлххачу а цхъана стеган дахарал деза хилар чIагIдар. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гIиллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар				tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		8	1	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	3	0	2	
4.2	Проект	2	0	2	
4.3	Контролни болх /Тестиrowани/	1	1	0	
4.4	Шеран стандартизировани контролни болх	1	1	0	
Дерриг:		7	2	5	
ПРОГРАММИН САХЪТИЙН БАРАМ		68			

11 КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цІераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Довзийтар					

1.1.	XX -чу бешеран хялхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XX -чу бешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XXI -чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар. Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композицих а кхетамбалар. Драматурги	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	0	0	
Дакъа 2. XX-чу бешеран хялхарчу эхехь нохчийн литература					
2.1.	Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош а доьшуш, текста тIехь болх бар. Сийлахь-боккха Даймехкан тIеман хенахI кьинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш. Акаев Руслан а Васса а. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла. Драматически кьовсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «ЙIеха буйсанаш» роман. Машаре шолгIа шо. Салтичун кхоллам. Сацам. Вежарий. Дакъош довзийтар. Исторически романах болу кхетам кIаргбар. Ромах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк Рецензи	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Ахматова Раисин дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам Даймехкан, халкъан кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тIехь кьинхьегаман, безаман теманаш цхьаьнайогIуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар Сулейманов Ахьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехь кьонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворени. «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар. Поэтически маттах кхетамбалар	7	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		18	0	1	
Дакъа 3. XX-чу бешеран шолгIачу эхехь нохчийн литература					

3.1	Арсанукаев Шайхин дахар а, кхолларалла а. КЮрггера кхетам, ьзда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо. «Весет», «Нагахь хьан гЮо ьшуш» стихотворенеш. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсехьа кьийсам латто иза кийча хилар. «Нийсонна гимн» стихотворени. Поэтан говзаршкахь Даймехкан исбаьхьа суьрташ, Iаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Даймехкан тIамехь бIаьхоша турпалаллица Даймохк мостагIчух Iалашбар романехь гайтаран башхаллаш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Романехь тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	6	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Рашидов Шаидан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш. «Баланах дуьзна дог» стихотворени. «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма. Махках даьккхинчу халкъо лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	4	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.3	Гацаев СаьИдан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси стихотворенеш. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш. «Хийла нохчийн кIант», «бIаьсте хир йу- бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш. Ахмадов Мусан прозаически кхолларалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингтийн барз ма бохабелахь» повесть	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.4	Дикаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан шен Даймахках, ша схьаваьллачу халкъах дозалла даран ойла, патриотически синхаамаш, къоман хиндерг ирсе хила лаар – цуьнан кхоллараллин коьрта чулацам. «Нохчийн хIусам» стихотворени. «Стегаг цIе» стихотворени. Дикаев Мохьмадан поэзехь йахь, къоман ьздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатI. «Суна лаьа» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар. Бексултанов Мусан прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гIиллакх-ьздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чIагIдар. «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	7	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

3.5	Шайхиев Іалвадин поэтически кхолларалла. Шайхиев Іалвадин стихашкахъ поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуъртахъ зударий боълху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Къоман гІиллакхаш а, оьзда безам а гайтар. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Повестан маъІна а, исбаъхъаллин къастамаш а	4	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.6	Алиев Гапуран дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХІун лозу хъан, Нохчийчоь?» стихотворенеш. «Къонахе», «ДоІа» стихотворенеш	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.7	Классал арахъара дешар	2	0	0	
Дерриг:		30	1	2	
Дакъа 4. ХХІ-чу бІешеран хъалхарчу шерийн нохчийн литература					
4.1	Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне». Тема а, проблематика а, исбаъхъаллин башхаллаш.	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 5. Кхечу къаьмнийн литература					
5.1	Александр Казбегин Гуьржийн йаздархочун кхоллараллех хаамаш. «Элиса» повестан коьрта чулацам. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важийан васташ. Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени. Кулиев Кайсын «ТІуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени	5	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1	0	
Дакъа 6. ЖамІдаран таллар					
6.1	Сочинени	2	0	2	

6.2	Проект	1	0	1	
6.3	Контролни болх /Тестирувани/	1	2	0	
6.4	Шеран стандартизиованни контролни болх	1			
Дерриг:		5	2	3	
ПРОГРАММИН САХЬТИЙН БАРАМ		66			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

10 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам	Терахь			Электронни дешаран ресурс	Билгалдак кхар
			Планаца	Билггал			
				10 а	10 б		
1.	Нохчийн меттан дешан мах.	1	04.09			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
2.	Арсанов СаьИид-Бейн дахар, кхолларалла	1	05.09			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
3.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романан дакъош дешар, дийцаре дар	1	11.09			www. urok95/ru.	
4.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь Арсбин васт	1	12.09			ps95.ru/dikdosham/	
5.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь гIиллакх-оьздангалла гайтар.	1	18.09			https://desharkho.ru/	
6.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхаллаш	1	19.09			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

7.	Мамакаев Мохьмадан дахар, кхолларалла. «Тулгаша а дуьйцу» стихотворени. Мамакаев М. поэзехь Даймехкан тема	1	25.09			ps95.ru/dikdosham/ https://desharkho.ru/	
8.	Мамакаев М. «Даймахке» стихотворени. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар	1	26.09			www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
9.	Мамакаев М. «Зама» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш	1	02.10			www. urok95/ru.	
10.	Классал арахьара дешар. Мамакаев М. «Наж»	1	03.10			https://desharkho.ru/	
11.	Мамакаев М. «Зеламха» романан дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	16.10			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
12.	Мамакаев М. «Зеламха» роман. Гушмузакъан доьзалехь бохам	1	17.10			ps95.ru/dikdosham/	
13.	Мамакаев М. «Зеламха» романан турпалхочун Зеламхин васт	1	23.10			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
14.	Мамакаев М. «Зеламха» романехь зударийн васташ	1	24.10			www. urok95/ru.	
15.	Нохчийн литературехь Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	1	30.10			ps95.ru/dikdosham/	
16.	Сочинени «Зеламхин васт»		31.10			ps95.ru/dikdosham/	
17.	Гадаев Мохьмад-Салахьан дахар, кхолларалла	1	06.11			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
18.	Гадаев М-С. «Даймахке сатийсар» стихотворени. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Iаламах йолу ойланаш.	1	07.11			www. urok95/ru.	
19.	Гадаев М-С. «Дай баьхна латта» стихотворени маьIна а, исбаьхьаллин шатайпаналла а	1	13.11			ps95.ru/dikdosham/	
20.	Гадаев М-С. «Генара кехат» стихотворени. Поэтан лирикехь безаман тема	1	14.11			https://desharkho.ru/	
21.	Гадаев М-С. «Цен-Берд» стихотворени. Лирически турпалхочун оьздангалла	1	27.11			https://desharkho.ru/	

22.	Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмад-Салахъан кхоллараллин мехалла	1	28.11			www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/	
23.	Классал арахъара дешар. Гадаев М-С. «Дарта»	1	04.12			http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/	
24.	Проект «Нохчийн къам цIерадаккхар а, хийрачу махкахь церан хилла дахар а»	1	05.12			https://desharkho.ru/	
25.	Гайсултанов Iумаран дахар, кхолларалла	1	11.12			http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/	
26.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. Нохчийн кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш	1	12.12			ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/	
27.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повестан дIахIоттам. Кегий йийсарш	1	18.12			https://desharkho.ru/	
28.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. Вина йурт	1	19.12			ps95.ru/dikdosham/	
29.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. А. Чеченскийн дахаран тIаьххъара шераш	1	25.12			https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.	
30.	Нохчийн литературехь Гайсултанов Iумаран кхоллараллин мехалла	1	26.12			www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/	
31.	Талламан болх. (Тест)	1	08.01			www. urok95/ru.	
32.	Эдилов Хас-Мохьмадан дахар, кхолларалла. «Сийлаха» поэмин дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	09.01			https://desharkho.ru/	
33.	Эдилов Х-М. Сийлаха» поэма. ИбрахIиман, Сийлахин васташ кхолларан башхалла	1	15.01			http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/	
34.	Эдилов Х-М. Сийлаха» поэма. ИбрахIиман оьзда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо	1	16.01			www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiy	

						n-tezaurus/	
35.	Эдилов Х-М. «Сийлаха» поэми тІехъ суртхІотторан, васт кхолларан поэтически гІирсаи	1	22.01			https://desharkho.ru/	
36.	Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	1	23.01			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
37.	Сочинени «Адамна тІехъ долу декхарш»	1	29.01			www.urok95.ru .	
38.	Абдулаев Лечин дахар, кхолларалла. «Весет» стихотворени. Лирически турпалхочун амалшкахъ нохчийн къоман гІиллакх-оьздангалла	1	30.01			www.urok95.ru .	
39.	Абдулаев Л. «Диканиг хьахадан кхоьру со ...» стихотворени. Поэтан стихан шатайпаналла	1	05.02			ps95.ru/dikdosham/	
40.	Классал арахъара дешар. Абдулаев Л. «Нохчийн мотт»	1	06.02			www.urok95.ru .	
41.	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	12.02			https://desharkho.ru/	
42.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш» повесть йешар, чулацам бийцаре бар	1	13.02			www.urok95.ru .	
43.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш». Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гІиллакх-оьздангалла ларйарца дозаделла хилар	1	26.02			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
44.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш» повестехъ ден васт	1	27.02			ps95.ru/dikdosham/	
45.	Сочинени «Дахаран хин генара бердаш» повестехъ ден васт	1	04.03			https://desharkho.ru/	
46.	Яралиев Юсупан дахар, кхолларалла. «ГІиллакх» стихотворени	1	05.03			www.urok95.ru .	
47.	Яралиев Ю. «Лулахочуьнга» стихотворени. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш	1	11.03			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
48.	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла. «Лаьмнел а лекха» пьесин чулацам бешар, бийцаре бар	1	12.03			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	

49.	Ахмадов М. «Лаьмнел а лекха» пьесехь Гойсуман васт	1	18.03			https://desharkho.ru/	
50.	Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш	1	19.03			ps95.ru/dikdosham/	
51.	Эльсанов Исламан дахар, кхолларалла. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть	1	25.03			www.urok95.ru.	
52.	Эльсанов И. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бешарахь шен паргIатонехь латтийн кыйсам	1	26.03			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
53.	Эльсанов И. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Машарехьа болу къоман лаам	1	01.04			https://desharkho.ru/	
54.	Эльсанов И. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Повестехь турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш	1	02.04			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
55.	Бисултанов Аптин дахар, кхолларалла. «Нохчийчоь» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам	1	15.04			www.urok95.ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
56.	Бисултанов А. «Нана» стихотворени. Йахь йолу кIант кхийнчу ненан сийдар	1	16.04			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
57.	Проект «Даймахкахь доцург дош дац»	1	22.04			https://desharkho.ru/	
58.	Классал арахьара дешар. Бисултанов А. «Ас хьан чIабанех гIайгIа йуцур йу»	1	23.04			www.urok95.ru.	
59.	Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатI	1	29.04			https://desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/	
60.	Яшуркаев Султанан дахар, кхолларалла.	1	30.04			http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/	
61.	Яшуркаев С. «Самах ду, гIенах ду» стихотворени. Даймахкахь къаьстина волю лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар	1	06.05			https://desharkho.ru/	
62.	Яшуркаев С. «Дагахьбалламаш, дагалецамаш» стихотворени. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цIаверзар	1	07.05			www.urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/	

63.	Исмаилов Абун дахар, кхолларалла. «ВогІура воккха стаг» стихотворени. ХІора а воккха стаг жимачун дола дан, хъехар дан, цунна гІиллакхаш хъеха декхарийлахъ хилар	1	13.05			http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/	
64.	Исмаилов А. «Кхийра кхаба» стихотворени. Дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар	1	14.05			ps95.ru/dikdosham/	
65.	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. «Нохчийчоьне» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам	1	20.05			ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/	
66.	Цуруев Ш. «Йисалахъ, Нохчийчоь» стихотворени. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гІиллакх-обздангалла хилар поэто коьрта ларар	1	21.05			www.urok95.ru . ps95.ru/dikdosham/	
67.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	27.05			ps95.ru/dikdosham/	
68.	ЖамІдаран урок	1	28.05			http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/	
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68					

ДЕШАРАН ПРОЦЕССАН ДЕШАРАН-МЕТОДИКИН КХАЧО

ДЕШАРХОЧУН ДЕШАРАН МАТЕРИАЛ

1. Ахмадов М.М., Алиева З.Л.-А. Нохчийн литература. 10-чу классана учебник. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2023.
2. Ахмадов М.М., Алиева З.Л.-А. Нохчийн литература. 10-чу классана хрестомати. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.
3. Туркаев Х.В., Туркаева Р.А. Нохчийн литература. 11-чу классана учебник. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2023.
4. Мурадова З.И., Абдулкадырова Р.А. Нохчийн литература. 11-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

ХЪЕХАРХОЧУН МЕТОДИЧЕСКИ МАТЕРИАЛАШ

1. Арсанукаев А.М. Шкоlexь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
2. Арсанукаев А. Нохчийн литература хъехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987.
3. Джамбеков О.А. «Халкъан барта кхолларалла. Дешаран пособи – Грозный, 2017.
4. Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
5. Эдилов С. Э. Сочинени йазйан Iамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
6. Эдилов С.Э. 5-чу классехь нохчийн литература хъехар. Соьлжа-ГIала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2019.
7. Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
8. Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.
9. Эдилов С.Э. 7-чу классехь нохчийн литература хъехар. Соьлжа-ГIала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2020.
10. Момуева Х.Д., Хасаров Р.Ш., Исраилов Л.А.-Г. 8-чу классехь нохчийн литература хъехар. Соьлжа-ГIала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2020.
11. Эдилов С.Э. 9-чу классехь нохчийн литература хъехар. Соьлжа-ГIала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2020.

ЭЛЕКТРОННИ (ЦИФРОВОЙ) ДЕШАРАН А, ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСАШ А

1. <https://ps95.ru/dikdosham/ru> - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам;
2. <https://urok95.ru> – Республикин дешаран интернет-портал «Урок95»;
3. <https://desharkho.ru> - Образовательный портал «Чеченская электронная школа»;
4. <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus> - Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка).